

Morfologický pravopis – příklady

1. Podle jakého principu se řídí psaní *i (í)/y (ý)* v koncovkách podstatných a přídavných jmen? Jak psaní těchto koncovek odůvodňujeme? Vysvětlete na příkladech:
s hlavolamy, s lípami, zvědaví lidé, Werichovy pohádky.

2. Zařad'te podstatná jména ke vzorům a doplňte koncovky.

O vítěz_ se rozhodlo už v prvním poločase. Chovat pštros_ není nic jednoduchého. Řešil problém se známými manžel_ . V této půvabné zahradě žili bílí páv_ . Je bezohledné roznášet bacil_ . Největší pohromou pro datl_ je kácení starých dutých stromů. Uprchla s místními obyvatel_ z vesnice. V jídle se rozmnožili mikrob_ produkující jedovaté látky. Pohádal se s přátel_ . Vypreparované motýl_ dovezl z ciziny. Nikdy nevěřila na anděl_ .

3. Doplňte koncovky a pravopis zdůvodněte.

V Banské Bystric_ proběhl filmový festival. Oči jí nadšením zářily jako drahokam_ . Vyprávění o keltských král_ ch bylo napínavé. Podpatky u dětské obuv_ musí být co nejnižší. V údol_ mezi skalam_ si razí cest dravá řeka. Zákazník neplatil hotovými peněz_ . V obchodě nabízely losos_ , krab_ a tuňáky. Veselá vyhrála cvičení s kužel_ . Působivá stavba z žul_ a mramoru sloužila jako hrobka. Na okenních parapetech vychládaly ták_ plné koláčů.

4. Objasněte, proč se v koncovkách slov *tácy, puncy, kecy* píše písmeno *-y* a v koncovkách slov *paňáci, skici* naopak písmeno *-i*.

5. Doplňte správné *-i/-y* v druhém pádě jednotného čísla příjmení *Nohavica, Hlavica*. Podle jakého vzoru se tato jména skloňují?

6. Proved'te korekturu textu a správnost tvarů ověřte ve Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost nebo vybrané mluvnici:

Přijeli s dvěma dětma na návštěvu do Nových Hradů. Pokrčil ramenama a zamrkal svýma očima. Mezi zděmi starého domu si hráli na schovávanou. S těmi dvěma kariéristkami nechci dál pracovat. V jitrocelu jsou léčivé látky. Vlak se blížil k Teplicím. Hýbal všema čtyřma nohama stolu. Cestoval včera z Břeclavy do Bratislavy. Navázal styky s několika Francouzi, Itáli a Španěly.

7. Opravte chyby v koncovkách přídavných jmen a užití každé, i správné koncovky, zdůvodněte.

čokoládoví panáčky, s kamarádovými rodiči, o velrybých kostech, (potkal jsem) bratrovy přátele, krokodýlí vejce, Damoklovým mečem, hladový medvěd, (poslouchal) strýčkovy vzpomínky, bez dravých ptáků, zlý lidé, oběť drzích zlodějů, protivníkovy pozice, (vrátili se) živi a zdraví, na Masarykovu nábřeží, Alšovi příznivci, motýlími křídly, z ryzího přátelství

8. Rozlište tvary podstatných jmen a přídavných jmen přivlastňovacích a doplňte *i/y*.

Mánesov_ obrazy, brněnskému primátorov_ , o Dvořákov_ ch úspěších, o spolužákov_ , panu starostov_ , s bratrov_ mi dětmi, o prezidentov_ ých spolupracovnících, k Martinov_ m příbuzným, Jakubov_ zkoušky, k Petrov_

9. Doplňte tvary zájmena *sám, samý*.

Chlapci tady bydlí sam_ . Dívky musely jít temným lesem sam_ . Nevěřili jsme sam_ sobě, a tak jsme prohráli. Vrátime se těmi sam_ m_ cestami. My sam_ tomu nevěříme. Stohy se sam_ od sebe nevznítily. Děti se sam_ doma v noci často bojí. Louky byly sam_ květ. Neboj se, rodiče nezůstanou na stáří sam_ . Otcové a děti si vzácné chvíle, kdy jsou spolu sam_ , většinou pěkně užijí.

10. Ve kterých pádech má zájmeno *já* dvojí tvary (kratší a delší), zvolte správný tvar.

Důležité myšlenky _____ napadaly vždycky ráno. Už se na _____ nezlob. Neberu už ohled na to, co si o _____ myslí sousedé a známí. Tak na _____ s tím nechodte! Zastavil tři kroky ode _____. Dnes si ke _____ do knihovny chodí půjčovat knihy jen málo studentů. Pořád se po _____ tak po očku díval.

11. Označte všechny jevy morfologického pravopisu a proveďte korekturu textu:

Očekávali jsme jí. Bavil jsem se se všema. Martinovy známí zapomněli vzkázat Petrovi, že schůzka proběhne už zítra. Studenti na kolejích jí a spí, ale na výuku dojíždějí jinam. Přijeli do Paříže a toulali se v jejích ulicích. Přišla jsem před dvěma a půl hodinami. Praví včelí med je léčivý. Měli jsme odpolední vyučování od třech do čtyřech. Chlapec pozoroval strýčkoví psy. Platil papírovými penězi, protože neměl drobné. Prosí je o strpení, aby si mohl dočíst denní zprávy.

12. Na základě cvičení proveďte zobecnění a uveďte, kterými jevy se morfologický pravopis zabývá.

Příklad morfologického rozboru textu:

Aspirin je patrně nejúspěšnější lék všech dob a zdá se, že tento jednoduchý léčebný prostředek získávaný původně z dubové kůry má před sebou velkou budoucnost. Mnoho lidí užívá aspirin buď samotný, nebo v kombinaci s jinými utišujícími prostředky. Lidé postižení artritidou, kterým tento prostředek pomáhá při léčení zánětů a otoků kloubů, potřebují obvykle vyšší dávky, asi čtyři až osm gramů denně. V sedmdesátých a osmdesátých letech začali lékaři provádět pokusy, aby ověřili myšlenku, že zředění krve vyvolané aspirinem by mohlo pomáhat lidem ohroženým nebezpečnými sraženinami v krvi. Při silném předávkování by se však objevily nejen příznaky otravy, ale i duševní poruchy, např. halucinace, oslabení koncentrace a poruchy spánku.

- a) V první větě textu určete slovní druhy.
- b) V tvarech slov: *kůry*, *kloubů* rozlište tvaroslovný základ a tvarotvorný formant.
- c) Vyhledejte ve druhém a třetím souvětí textu složené a jednoduché slovesné tvary.
- d) V posledním souvětí určete gramatické kategorie jmen a sloves.
- e) V první větě textu vyhledejte adjektiva, určete jejich stupeň a ta, která se dají stupňovat, vystupňujte.
- g) Vyhledejte v textu určité číslovky, určete jejich druh a typ skloňování.
- h) Vyhledejte v textu kondicionály a určete jejich druh, u posledního z nich všechny gramatické kategorie.
- ch) Slovesa druhé a třetí věty textu zařaďte ke třídám a vzorům.
- i) Vyhledejte v textu modální nebo fázová slovesa.
- j) Utvořte přechodník přítomný slovesa *užívat* a přechodník minulý slovesa *objevit*. Jaké časy při užití ve větě vyjadřují.
- k) Utvořte jednoduchou formu rozkazovacího způsobu slovesa *užívat* a opisnou formu téhož slovesa pro 3. os. sg.
- l) Převeďte do pasiva větu: *V 70. a 80. letech lékaři prováděli pokusy.*